

**Застосування відеозв'язку при одержанні доказів
по кримінальних справах у порядку надання взаємної
правової допомоги (процесуальні особливості)**

Максим Смирнов,

аспірант, асистент кафедри кримінального

процесу Одеської національної юридичної

академії

Постановка проблеми

Принципово важливе значення для боротьби зі злочинністю в контексті надання взаємної правової допомоги має одержання доказів з інших країн таким чином, щоб їх можна було використовувати в національному кримінальному судочинстві запитуючої держави. Ця форма співробітництва певною мірою залежить від юридичних формальностей, пов'язаних з розходженнями між національними правовими системами. Незнання відповідних розходжень і невміння скористатися законними методами адаптації процесуальної специфіки закордонних країн до вимог кримінального процесу запитуючої держави приводить до виникнення плутанини, розбіжностей і протиріч, а в остаточному підсумку – до одержання юридично незначних чи фактично марних доказів^[1].

Як показує практика, представники правоохоронних органів і органів кримінального правосуддя держав, зіштовхуються з рядом об'єктивних труднощів у ході проведення слідства і судових розглядів по кримінальних справах з іноземним елементом^[2]. Труднощі можуть виникнути, наприклад, з реалізацією права конфронтації в зв'язку з необхідністю допиту свідка, що знаходиться на території іншої держави, що допитувався на досудовому слідстві в порядку надання міжнародної правової допомоги; у зв'язку з неможливістю одержання показань від свідків, потерпілих, що мешкають за кордоном, через їх неявку в правоохоронні чи судові органи запитуючої держави; неможливістю (відсутністю реальних механізмів) запитуючої держави забезпечити примусову явку свідків (потерпілих, експертів) для дачі необхідних показань; тривалими термінами виконання міжнародних доручень^[3].

Відповідно до схвалених глав держав «Групи восьми» (квітень 1996 р.) Рекомендаціями з боротьби з транснаціональною організованою злочинністю^[4], держави, що розробляють договори про взаємну правову допомогу, повинні забезпечити, щоб ці договори сприяли *прискоренню надання правової допомоги, спрощенню порядку одержання показань свідків і проведенню слідчих дій, а також відображали принцип необхідності збирання доказів з використанням способів, бажаних для запитуючих держав* (курсив мій – М.С.)^[5].

Практика розслідування і розгляду кримінальних справ, у тому числі з іноземним елементом вимагає нових методів одержання доказів, особливо з використанням сучасних інформаційних технологій - за допомогою відеозв'язку. При цьому від

процесуальних дій, проведених за допомогою відеозв'язку, потрібно відповідність специфіці процедур запитуючої держави. Тому вимагають рішення процесуальні проблеми, пов'язані з використанням відеоконференцій, як на досудовом слідстві, так і в суді. Проблема полягає в рішенні процедурних питань у ході проведення процесуальних дій з використанням відеотрансляції, у тому числі, яке з національних законодавств варто застосовувати, коли учасники відеоконференції знаходяться в різних країнах; де повинен знаходитися захисник підозрюваного чи обвинувачуваного; чи можна вважати підписом, по суті, копію підпису, отриману через засоби комп'ютерного зв'язку; прокурор, якої країни повинний здійснювати нагляд^[6]. Також повинні бути вирішені питання правового забезпечення допустимості отриманих за допомогою відеоконференції доказів; питання, що стосуються привілеїв та імунітетів свідків; а також дозволені питання кримінальної відповідальності свідків (потерпілих, експертів), що беруть участь у процесуальних діях, трансльованих за допомогою відеозв'язку; за відхилення від явки по відповідній повістці; відмовлення від дачі показань без поважної причини, дачу свідомо неправдивих показань^[7].

Ступінь наукової розробки проблеми

На сьогоднішній день в Україні відсутні комплексні дослідження, присвячені теоретичним і практичним проблемам удосконалювання кримінально-процесуальних аспектів міжнародного співробітництва, процесуальним питанням застосування нових

форм взаємної правової допомоги по кримінальних справах (у тому числі відеозв'язку), їхньої правової регламентації у вітчизняному законодавстві і перспективам розвитку. Окремі нечисленні монографії і публікації [8] викладені лише в плані постановки тих чи інших проблем, що вимагають подальшого докладного дослідження. Незважаючи на це, роботи окремих учених по розглянутій проблемі (А.Г. Волеводза^[9], В.М. Волженкиной^[10], Н.Н. Маршевой^[11], В.В. Мілінчук^[12], Н.И. Пашковського^[13]) дозволили автору статті використовувати ряд важливих базових положень. Ці роботи внесли істотний вклад у досліджувану проблему. Разом з тим, незважаючи на фундаментальне пророблення окремих проблем міжнародного співробітництва в сфері кримінального судочинства і безумовну затребуваність праць названих учених, деякі питання застосування нових форм взаємної правової допомоги залишилися ними неохопленими, як і раніше залишаються нерозв'язаними чи ж недостатньо розв'язаними, як на законодавчому рівні, так і в теорії кримінального процесу.

Сказане визначає важливість і актуальність розгляду питань застосування відеозв'язку при наданні взаємної правової допомоги по кримінальних справах, у процесуальному аспекті. У цьому зв'язку, почато спробу формування процесуальних основ використання відеозв'язку в кримінальному судочинстві.

Для правильного розуміння питання про правові основи, процесуальні особливості кримінально-процесуального інституту відеозв'язку необхідно пояснити зміст методу, без з'ясування якого неможливий подальший розгляд проблеми.

Термін «відеоконференція» (video conference), використовується для позначення заходу, учасники якого територіально вилучені друг від друга і спілкуються з використанням технічних засобів, що забезпечують передачу зображення і звуку в режимі реального часу^[14]. Відеоконференція дозволяє людям бачити і чути один одного, обмінюватися даними і спільно їх обробляти в інтерактивному режимі, використовуючи можливості персональних комп'ютерів, з'єднаних між собою.

Сучасні системи відеоконференцій надають можливість спільної роботи з даними, включаючи підписання документів, для чого в систему включається так звана «біла дошка» - спеціальний додаток, що відкриває вікно, у якому кожен учасник може вводити як текст, так і графічні зображення (наприклад, підпис), що стають видимими для кожного учасника. Якщо в 80-і і 90-і роки системи обслуговували головним чином співробітників урядових організацій, представників ділових кіл, науки, то сьогодні широке поширення відеоконференції одержали в області судочинства^[15], дозволяючи проводити судові процеси, допити свідків і експертів, що знаходяться на території запитуючої держави відповідно до *норм процесуального права запитуваної держави* (курсив мій – М.С.)^[16]. Відеоконференції частіше й ефективніше застосовуються в ході судового розгляду, рідше (насамперед, по фінансових розуміннях) – на досудовом слідстві.

Застосування відеоконференцій у кримінальному судочинстві надає можливість його учасникам «бути присутніми» на процесі, брати участь при розгляді справи, не

знаходячись у будинку суду, використовуючи термінали, розташовані в суді, слідчих органах й адвокатських конторах^[17].

При використанні засобів відеозв'язку слідчі дії здійснюються для запитуючої сторони в режимі «реального часу» з передачею статичного зображення і звуку. Оскільки при виробництві слідчих дій, як правило, не виникає необхідність у проектуванні зображення на великий екран, для проведення відеоконференції може бути використаний підключений до мережі Інтернет комп'ютер з монітором і відеокамерою. За допомогою програми «speak free» («вільна розмова») це дозволяє провести допит свідка (обвинувачуваного, потерпевшого, експерта), що знаходиться в будь-якій країні світу, де мається доступ до мережі Інтернет^[18]. При цьому на екрані монітора буде відеозображення свідка, а з динаміків буде досить чисто чутний його голос. Слідчий і допитуваний бачать один одного на екранах монітора і можуть задавати один одному питання. Допит (і звук, і відеозображення) може записуватися і відтворюватися, у тому числі й у суді.

Проведення судових засідань по розгляду кримінальних справ у режимі відеоконференцій, у якому склад суду й учасники процесу (наприклад, обвинувач, секретар судового засідання) знаходяться в одному приміщенні (суді), а один з учасників судочинства (наприклад, обвинувачуваний, свідок, потерпілий) перебувають за межами приміщення, у якому розглядається кримінальна справа і спілкування між ними з питань розгляду кримінальної справи здійснюється за допомогою засобів електронного зв'язку, що забезпечують абонентів (учасників судового засідання)

аудіовізуальним контактом. Процес судового засідання проходить точно так само, як і в звичайному режимі. Різниця тільки в тім, що один з учасників процесу знаходиться поза залом судового засідання. Фахівці в такому випадку говорять, що останні учасники процесу (обвинувачуваний, свідок, потерпілий) знаходяться при проведенні процесуальної дії в режимі віддаленої присутності. За бажанням суду, учасників процесу, допитуваного можуть показати в повний ріст, чи збоку великим планом^[19]. Для організації подібного з'єднання з технічної сторони необхіден відеозв'язок, що складається з головного комунікаційного терміналу (за місцем перебування суду, слідчого), каналу зв'язку й абонентського комунікаційного терміналу (за місцем перебування обвинувачуваного, свідка, потерпілого, експерта).

На думку доктора фізико-математичних наук *К.Е. Афанасьєва*, директора центра «Інтернет» Кемеровського державного університету, проведення процесуальних дій у режимі відеоконференцій, надійність з'єднання і захист інформації, що надійшла, не являє собою технічної складності^[20].

Процесуальні особливості

Приймаючи в увагу вищевикладене, представляється необхідним почати з формування процесуальних основ правового регулювання використання відеозв'язку при наданні взаємної правової допомоги по кримінальних справах.

У відповідності зі статтею 10 Конвенції Європейського Союзу про взаємну правову допомогу по кримінальних справах (2000)^[21] «Слухання з використанням відеоконференції» якщо особа, підлягаюча допиту у якості свідка чи експерта, знаходиться на території іноземної держави, а його явка до місця допиту є *небажаною* чи *неможливою* (курсив мій – М.С.), то про його допит в режимі відеоконференції може бути спрямований запит про взаємну правову допомогу. Запитувана сторона при надходженні такого запиту повинна погодитися на застосування відеозв'язку, якщо: 1) це не суперечить фундаментальним принципам законодавства запитуваної держави; 2) для цього маються відповідні технічні можливості. При відсутності останніх допускається за узгодженням сторін надання необхідних технічних засобів запитуючою стороною. Таким чином, критеріями, що визначають винятковість випадку, що дозволяє використовувати відеозв'язок, є *особлива важливість* доказів для встановлення істини в справі, і *неможливість* при цьому для допитуваної особи у силу об'єктивних чи суб'єктивних обставин безпосередньо стати перед судом чи слідчим.

Вимоги до форми і змісту запитів про правову допомогу даного виду, схожі з установленими Європейською конвенцією про взаємну правову допомогу по кримінальних справах (1959), доповнені переліком відомостей, специфічних для цього виду правової допомоги. Так, у запиті повинні бути зазначені причини, по яких неможливо особиста присутність свідка (експерта), а також точні дані про

компетентний орган і конкретні особи, що будуть проводити відеоконференцію з боку запитуючої держави.

Питання про те, яке з національних законодавств варто застосовувати, коли учасники відеоконференції знаходяться в різних країнах, повинно вирішуватися між компетентними органами запитуючої та запитуваної держав. При провадженні процесуальних дій за допомогою відеозв'язку повинне застосовуватися законодавство *запитуючої держави*, у тому випадку, якщо воно *суттєво не суперечить законодавству запитуваної держави*. При наявності серйозних колізій у процесуальному законодавстві держав (наприклад, розходжень у процесуальному положенні учасників слідчої чи судової дії) у цій частини повинне застосовуватися законодавство держави, на території якої знаходиться основний учасник процесуальної дії. Так, процесуальні правила статті 10 Європейської конвенції про взаємну правову допомогу по кримінальних справах (2000) припускають, що слухання (допит) повинне бути проведене *під керівництвом посадових осіб компетентних органів запитуючої сторони і відповідно до її кримінально-процесуального законодавства* (курсив мій – М.С.). Нині діючий спосіб одержання доказів при виконанні доручень про виробництво процесуальних дій в інших державах традиційно вимагає застосування законів запитуваної держави (зокрема, стаття 3 Європейської конвенції 1959 р.), що робить скрутним, якщо не неможливим використання отриманих доказів запитуючої державою, у зв'язку з розходженням (іноді дуже суттєвим) кримінальних процедур, порядку виробництва процесуальних дій, критеріїв допустимості отриманих доказів. У

цьому випадку, застосування відеозв'язку дозволяє представнику запитуючої держави безпосередньо проводити слідчі і (чи) судові дії, без порушення при цьому обмежень які накладаються суверенітетом запитуваної держави, де фактично знаходиться свідок, потерпілий чи інша особа, свідчення якої одержати звичайним способом неможливо.

Проведення допиту з використанням відеозв'язку повинне бути організовано таким чином, щоб був видний не тільки допитуваний, але і все приміщення, де відбувається допит, а також і всі обличчя, що беруть участь і присутні при допиті, з метою спостереження за їх реакцією на конкретні показання і питання. У протилежному випадку, як справедливо відзначено, захист може заперечити, поставивши під сумнів допустимість отриманих доказів під час відеоконференції з причин так званого впливу “за кадром” на допитуваного^[22].

Запитуюча сторона відповідно до власного законодавства повинна забезпечити вживання заходів, спрямованих на неприпустимість відхилення допитуваного обличчя від дачі показань, а також по відповідальності за дачу свідомо неправдивих показань. Головною проблемою виникаючої при розслідуванні і розгляді кримінальних справ по яким необхідно допитати свідків, експертів, що знаходяться в іншій державі є те, що хоча по всіх міжнародних договорах ці особи можуть бути викликані повісткою для дачі свідчень, у той же час, запитуюча сторона не має у своєму розпорядженні діючих механізмів, що дозволяють забезпечити примусову явку зазначених осіб. Навіть якщо законодавство запитуваної держави передбачає обов'язок зазначених осіб з'явитися по повістці, запитуючою державою ці зобов'язання не можуть бути примусово виконані.

Показова стаття 8 Європейської конвенції 1959 р. (аналогічні положення знайшли своє відображення практично у всіх двосторонніх угодах), згідно з якої, свідок чи експерт, що по повістці суду чи слідчого, врученій йому на прохання запитуючої сторони, навіть якщо дана повістка містить попередження про санкції, не може бути притягнутий до відповідальності та якого-небудь покарання за свою неявку, якщо тільки в наслідок цього він добровільно не з'явиться на території запитуючої сторони і знову не буде там належним чином викликаний у суд^[23].

Застосування відеозв'язку вирішує цю проблему, оскільки санкції за відхилення від явки і за дачу неправдивих показань у країнах, що використовують технології відеозв'язку поширені і на даний випадок. Свідок, що ухилився від явки чи дав свідомо неправдиві свідчення, хоча формально своїми діями (бездіяльністю) перешкоджає здійсненню іноземного правосуддя, фактично притягується до кримінальної відповідальності за вчинення злочину за законами тієї країни, на території якої він фактично давав ці показання, або від явки до влади якої він ухилився.

Посадові особи запитованої сторони повинні бути присутніми при проведенні відеозв'язку. На них також покладається обов'язок за встановлення особистості особи, що підлягає допиту і за дотримання фундаментальних принципів законодавства власної держави.

Захисник може бути присутнім з підозрюваним чи обвинувачуваним. На прохання запитуючої сторони чи особи, що підлягає допиту, запитуюча сторона повинна гарантувати надання допомоги перекладача, якщо це необхідно.

Також повинні бути дозволені питання, що стосуються привілеїв і імунітетів свідків^[24]. Особа, що підлягає допиту, повинна мати можливість заявити про своє право не давати показання, якщо це передбачено законодавством запитуваної чи запитуючої сторони.

Можливо, передбачити наступні варіанти фіксації ходу і результатів проведення процесуальної дії: 1) протокол слідчої дії складається посадовими особами компетентних органів *запитуваної* сторони, у якому повинні знайти своє відображення: дата і місце проведення процесуальної дії за допомогою відеозв'язку; дані про особистість учасників слідчої дії і посадових осіб компетентних органів запитуваної сторони, що приймали участь у відеоконференції, їхньому правовому положенні, роз'яснення прав і обов'язків учасників слідчої дії, технічні умови відеоконференції. Складений протокол підписується всіма учасниками процесуальної дії, сканується, і передається комп'ютерним зв'язком запитуючій стороні; 2) протокол слідчої дії складається посадовими особами компетентних органів *запитуючої* держави, що роздруковується в країні (місці) перебування основного учасника слідчої дії (наприклад, допитуваного) для підпису, сканується, і передається комп'ютерним зв'язком слідчому (судьє), що робить допит. Копію підпису допитуваної особи, передану каналами зв'язку, можна буде вважати підписом, якщо вона буде засвідчена посадовими особами компетентних органів тієї країни, що повинні відповідати за ідентифікацію допитуваного.

Підставами використання відеоконференції при одержанні доказів по кримінальних справах можуть бути:

- *неможливість за якимись причинами (об'єктивним, суб'єктивним) допитати особу, що знаходиться за межами України (у цьому випадку відеозв'язок застосовується як нова форма (вид) взаємної правової допомоги).* Неявка свідків може бути викликана об'єктивними причинами, основними серед яких є відсутність належних гарантій особистої безпеки свідка (Німеччина, наприклад, не гарантує безпеку свідка у випадку відсутності двосторонньої угоди або незастосовності Європейської конвенції про взаємну правову допомогу по кримінальних справах 1959 р.) і недостатня компенсація витрат на проїзд і проживання, а також супутніх витрат запитуючою державою;

- *необхідність забезпечення безпеки учасника процесуальної (слідчої чи судової) дії (у цьому випадку відеозв'язок застосовується як процесуальна міра забезпечення безпеки)^[25].* Оскільки свідчення свідків грають часто вирішальну роль у розкритті злочинів, вчинених організованими групами, саме так називані дистанційні (насамперед відео) показання свідків найбільше ефективно вирішують проблему захисту останніх від прямих і непрямих погроз, тиски чи залякування в ході процесуальних дій. Допит особи, що захищається, при перебуванні поза залом судового засідання з використанням технічних засобів рекомендований міжнародним співтовариством як міра забезпечення безпеки сприяючим правосуддю^[26]. Так, відповідно до Рекомендацій групи старших експертів “вісімки”, держави повинні

забезпечити надійний захист осіб, що дали згоду свідчити, чи ті, що засвідчили. У цих цілях, держави повинні передбачити можливість вживання відповідних заходів по забезпеченню захисту свідків у ході розслідування кримінальних справах. Вони можуть включати такі методи, як *дача свідчень по технічних каналах зв'язку* (курсив мій – М.С.) чи обмеження розголошення інформації про адресі і установочних даних свідків. Стаття 68 Римського статуту Міжнародного карного суду, у числі іншого, містить положення про те, що Суд може *дозволити дачу viva voce (усних) чи записаних за допомогою відео- чи аудіотехніки показань свідка* (курсив мій – М.С.)^[27];

- *наявність заявленого клопотання обвинувачуваного про допит свідка викривного його в здійсненні злочину, що знаходиться на території іноземної держави, (використання відеозв'язку як реального механізму реалізації права конфронтації)*^[28].

Відповідно до підпункту «d» п. 3 ст. 6 Конвенції про захист прав людини й основних воль від 4 листопада 1950 р. (Україна ратифікувала її в 1997 році), обвинувачуваний має право «допитувати свідків, що показують проти його, чи право на те, щоб ці свідки були допитані, і мати право на виклик і допит його свідків на тих же умовах, що і для свідків, що показують проти нього». Це так зване право конфронтації відбиває один з найбільш важливих аспектів принципу рівності вихідних можливостей. Оскільки основною метою цього права є забезпечення того, щоб обвинувачуваний, на визначеному етапі порушеного проти його судового розгляду мав відповідну і належну можливість заперечувати показання будь-яких свідків, що показують проти його. У національному кримінально-процесуальному законодавстві право конфронтації

знайшло своє відображення лише у відношенні права підсудного на виклик і допит свідків (ст. ст. 263 і 303 КПК), а у відношенні права підозрюваного й обвинувачуваного тільки в частині права заявляти клопотання про виклик і допит свідків і проведення з ними очної ставки у відповідності зі ст. ст. 43, 43 (1) і 142 КПК. Право обвинувачуваного на допит свідків, що показують проти його означає, що всі докази, що мають у справі, повинні бути розглянуті в публічному судовому розгляді в присутності обвинувачуваного з дотриманням принципу змагальності;

- *перегляд не вступивших в законну силу судових рішень, коли особи, що оскаржують вирок, утримуються під вартою і забезпечення їх фізичної присутності при розгляді справи важко (у цьому випадку застосування відеозв'язку обмежується кордонами національної території).* Так, наприклад, у Російській Федерації відповідно до прийнятого Конституційного Суду рішенням від 10 грудня 1998 р. № 27-П у справі про перевірку конституційності ч. 2 ст. 335 КПК РСФСР, положення якої передбачало рішення питання про участь засудженого в судовому засіданні самим судом, що переглядає справу в касаційному порядку. Це положення було визнано не конституційним і суди зобов'язані надати засудженому (у тому числі що утримується під вартою) можливість ознайомитися з матеріалами судового засідання і викласти свою позицію по розглянутим судом питанням;

- *особлива важливість доказів по кримінальній справі і неможливість їх одержання звичайним засобом.*

Застосування відеозв'язку при одержанні доказів по кримінальних справах не повинне обмежуватися проведенням винятково допитів. Необхідно також передбачити можливість дистанційного проведення інших процесуальних, у тому числі слідчих дій, таких як очна ставка, впізнання, огляд, проведення експертизи^[29] і віддаленої присутності в судовому засіданні окремих учасників кримінального процесу на увесь час розгляду справи. Потенційні можливості, що надає застосування відеозв'язку при розслідуванні і розгляді кримінальних справ важко переоцінити. Використання відеозв'язку значно прискорює процес одержання доказів (особливо коли допитуваний і допитуючий знаходяться в різних державах), виконання міжнародних доручень, дозволяє заощадити величезні засоби, затрачувані для міжнародних відряджень що, безумовно, є важливим аргументом для мінімізації негативних наслідків тривалого провадження по кримінальній справі.

Крім того, застосування відеозв'язку дозволяє реалізувати право конфронтації при допиті свідка, що знаходиться за межами території держави. Відеозв'язок надає обвинуваченому відповідну і належну можливість допитувати свідків, що показують проти його, або під час дачі їм своїх показань (наприклад, на очній ставці), або на більш пізньому етапі судового розгляду.

Застосування відеозв'язку не суперечить принципам безпосередності, усності і змагальності, оскільки свідки і потерпілі доступні як суду, так і захисту і можуть бути допитані при усіх обставинах, що мають значення для справи. Одержання доказів за допомогою відеозв'язку може бути найкращою альтернативою, дозволяючи суду

безпосередньо спотерігати за поведінням допитуваного, його емоціями, жестами, виразом обличчя, голосом, реакцією на поставлені питання, тобто враховувати всю повноту факторів, що впливають на оцінку індивідуальних показань; дозволяє суду безпосередньо заслуховувати показання допитуваного, що, безумовно, сприяє більш ретельному і повному встановленню обставин справи, у відмінності від одержання доказів у порядку надання взаємної правової допомоги за допомогою виконання доручення про виробництво слідчої дії, де вимога ст. 257 КПК України про безпосередність і усності дослідження доказів судом не реалізується зовсім.

ПРИМІТКИ:

¹ *Милинчук В.В.* Інститут взаимной правової допомоги по уголовным делам. Действующая практика и перспективы развития. – М.: Юрлитинформ, 2001. – с. 5.

² Небезінтересна точка зору *Н.І. Пашковського* у визначенні зміста і поняття іноземний (міжнародний) елемент. Так, на його думку, варто розрізняти іноземний (міжнародний) елемент у кримінально-процесуальних відносинах (конкретній кримінальній справі) і кримінально-процесуальної діяльності. У першому випадку іноземний елемент має місце коли: 1) об'єкт кримінально-процесуальних відносин знаходиться за межами країни, в якій провадиться кримінальна справа (на території іноземної держави або міжнародній території); 2) одним із суб'єктів кримінально-процесуальних відносин є іноземець, іноземна держава (іноземний державний орган), юридична особа – нерезидент, міжнародна організація; 3) фактичний зміст процесуальних правовідносин реалізується за межами країни; 4) юридичний факт, внаслідок якого виникають, змінюються чи припиняються кримінально-процесуальні відносини, має місце за межами країни, органи якої здійснюють провадження у кримінальній справі; 5) для регулювання кримінально-процесуальних правовідносин застосовуються норми права іноземної держави чи міжнародної організації. Див.: *Пашковський Н.І.* Особливості доказування у кримінальних справах, пов'язаних з наданням міжнародної правової допомоги. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. – Київ, 2003. – С. 8.

³ *Сизоненко А.* Відеозв'язок як засіб проведення слідчих дій за межами України // *Право України.* – 2003. - № 3. – С. 96.

⁴ У кримінології одна з форм злочинності; сукупність злочинів за визначиний період злочинів (осіб, тих що зробили), що наносять збиток двом або більш державам, інтересам юридичних або фізичних осіб двох і більш держав. Див.: *Большой юридический словарь / Под ред. А.Я. Сухарева, В.Е. Крутских.* – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: ИНФРА-М, 2002. – с. 481.

⁵ Рекомендации группы старших экспертов «восьмерки». – Париж, 12 апреля 1996 г.

⁶ *Биленчук П.Д., Еркенов С.Е., Кофанов А.В.* Транснациональная преступность: состояние и трансформация: Учебное пособие / Под ред. акад. П.Д. Биленчука. – К.: Атика, 1999. – с. 171; *Пашковський М.І.* Дистанційне кримінальне правосуддя: міф чи реальність? // *Вісник Верховного Суду України.* – 2001. - № 5. – С. 38.

⁷ *Милинчук В.В.* Інститут взаимной правової допомоги по уголовным делам. Действующая практика и перспективы развития. – М.: Юрлитинформ, 2001. – с. 131.

⁸ Проблемі відеозв'язку в національній кримінально-процесуальній теорії не приділяється належної уваги, присвячені нечисленні публікації, а також окремі монографії, у яких процесуальні питання відеозв'язку розглянуті лише в плані постановки проблеми. Див.: *Биленчук П.Д., Еркенов С.Е., Кофанов А.В.* Транснациональная преступность: состояние и трансформация: Учебное пособие / Под ред. акад. П.Д. Биленчука. – К.: Атика, 1999. – с. 170-171; *Пашковський М.І.* Дистанційне кримінальне правосуддя: міф чи реальність? // *Вісник Верховного Суду України.* – 2001. - № 5. – С. 36-40; *Сизоненко А.* Відеозв'язок як засіб проведення слідчих дій за межами України // *Право України.* – 2003. - № 3. – С. 96-99; *Сегай М.* Сучасна парадигма інформатизації судочинства і питання захисту прав і законних інтересів учасників кримінального процесу // *Вісник Академії правових наук України.* – 2001. - № 4. – С. 190-198; *Сегай М.* Концептуальні засади інформатизації судочинства // *Вісник Академії правових наук України.* – 2000. - № 4. – С. 193-200; *Бурчак Ф.,*

Сегай М., Швець М. Проблеми правової інформатизації України // Вісник Академії правових наук України. – 1998. - № 4. – С. 28-33.

⁹ Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук *А.Г. Волеводза* «Правовые и методические основы деятельности органов предварительного следствия России по розыску, аресту и обеспечению за рубежом денежных средств и имущества, полученных преступным путем» (1999), дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук *А.Г. Волеводза* «Правовые основы новых направлений международного сотрудничества в сфере уголовного процесса» (2002 р.).

¹⁰ Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук *В.М. Волженкиной* «Применение норм международного права в российском уголовном процессе: проблемы теории и практики» (1999 р.).

¹¹ Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук *Н.Н. Марышевой* «Международная правовая помощь по гражданским и уголовным делам» (1996 р.).

¹² Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук *В.В. Милинчук* «Институт взаимной правовой помощи по уголовным делам. Действующая практика и перспективы развития» (2001 р.).

¹³ Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук *Н.І. Пашковського* «Особливості доказування у кримінальних справах, пов'язаних з наданням міжнародної правової допомоги» (2003 р.).

¹⁴ *Мендкович А.С.* Новая система международных видеоконференций. Разработка и апробация // Информационное общество. – 2000. - № 1. – С. 75. Він (термін) в однаковій мірі відносим до заходів, що істотно відрізняються друг від друга не тільки в технологічному, але й в організаційному відношенні. Перетворення видеоконференцій у загальнодоступний вид сервісу стало можливим тільки в результаті глобалізації інфраструктури мереж передачі даних, у першу чергу Інтернет. Зіграли свою роль досягнення в області технології стиску цифрових аудіо – і відеосигналів, а також зниження вартості передачі одиниці інформації в загальнодоступних мережах. Див.: *Москалика А.* Видеоконференц-связь обретает второе дыхание // Компьютерное обозрение. – 2001. - № 37. – С. 52.

¹⁵ *Мирский К.* Суд одобряет общение через Интернет // Юридическая практика. – 2001. - № 2. – С. 8; *Мирский К.* Enter! Суд идет! // Юридическая практика. – 2001. - № 10. – С. 8; *Мирский К.* В США создают виртуальный суд // Юридическая практика. – 2002. - № 3. – С. 8; *Мирский К.* В Англии появился первый Интернет – суд // Юридическая практика. – 2002. - № 7. – С. 8; *Говорят, что суды будут работать по Интернету* // Версия. – 2002. - № 6. – С. 15; *Монитор у клітинку // Урядовий кур'єр.* – 4 серпня 2000 р.

¹⁶ *Трунк А.* Использование современных коммуникационных технологий в юриспруденции // Государство и право. – 2001. - № 3. – С. 110.

¹⁷ *Морозов А., Полопанова И.* Россия в международном информационном пространстве // Российская юстиция. – 2000. - № 1. – С. 58.

¹⁸ Країн, де сьогодні немає доступу до мережі Інтернет дуже мало. Див.: *Засурский Я.Н.* Информационное общество в рамках международного сотрудничества // Информационное общество. – 2000. - № 1. – С. 59.

¹⁹ *Монитор у клітинку // Урядовий кур'єр.* – 4 серпня 2000 р.

²⁰ *Халиулин А.Г.* Использование телекоммуникаций в уголовно-процессуальной деятельности // Прокурорская и следственная практика. – 1999. - № 1-2. – С. 176.

²¹ Convention established by the Council in accordance with Article 34 of the Treaty on European Union, on mutual assistance in criminal matters between the Members States of the European Union // Official Journal of the European Communities, 17.7.2000. – P. 197/6.

²² *Милинчук В.В.* Институт взаимной правовой помощи по уголовным делам. Действующая практика и перспективы развития. – М.: Юрлитинформ, 2001. – с. 136.

²³ Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах / Збірка договорів Ради Європи. – К., 2000. – с. 376-386.

²⁴ У процесуальній теорії не досягнуто єдності поглядів на поняття і термінологічно точне позначення змісту кримінально-процесуального імунітету і привілеїв. У вітчизняних юридичних і філологічних словниках під імунітетом розуміється звільнення, рятування, незалежність, несхильність. Імунітет означає безумовне звільнення визначеного кола суб'єктів з-під дії загальних кримінально-процесуальних норм. На відміну від імунітету, привілеїв не припускає звільнення визначеного кола суб'єктів з-під дії загальних правових норм, а надає лише виняткове, переважне право відмовитися від дачі показань свідків по кримінальній справі. Прикладом привілею може служити ч. 1 ст. 63 Конституції України що надає свідкові і потерпілому право відмовитися давати показання або пояснення у відношенні себе, членів родини або близьких родичів. У тому випадку, коли дані особи побажають дати показання, то їхній допит буде проходити на загальних підставах, з дотриманням усіх кримінально-процесуальних правил, що регламентують допит свідка, у тому числі, з попередженням про кримінальну відповідальність за відмовлення від дачі показань і за дачу свідомо неправдивих показань.

²⁵ *Смирнов М.* Применение видеосвязи как мера обеспечения безопасности лиц, содействующих уголовному правосудию, и возможность реализации в уголовном судопроизводстве права конфронтации // Підприємництво, господарство і право. – 2003. - № 5. – С. 117-118.

²⁶ п. 55 разд. «Обвинители, суды и слушания» в «Руководстве для сотрудников системы уголовного правосудия в отношении осуществления Декларации основных принципов правосудия для жертв преступлений и злоупотребления властью» (Док. А / conf. 144 / 20.1990. 7 June).

²⁷ Римский статут Международного уголовного суда // Документ ООН A/CONF.183/9.

²⁸ *Смирнов М.* Применение видеосвязи как мера обеспечения безопасности лиц, содействующих уголовному правосудию, и возможность реализации в уголовном судопроизводстве права конфронтации // Підприємництво, господарство і право. – 2003. - № 5. – С. 118-119.

²⁹ *Колкутин В.В., Момот Д.В., Соседко Ю.И., Капустин Е.В.* Телекоммуникационные системы в судебно-медицинской практике // Военно-медицинский журнал. – 2001. - № 9. – С. 13-14.